

Fernández Rei, Elisa / Lurdes de Castro Moutinho / Rosa Lúdia Coimbra (2013): “As entoacións galega e portuguesa: a fronteira á luz da dialectometría e da percepción”. *Simposio ILG 2013 Lingua e identidade na fronteira galego-portuguesa*. Santiago de Compostela, 28 novembro – 3 decembro 2013.

You are free to to copy, distribute and transmit the work under the following conditions:

- **Attribution** — You must attribute the work in the manner specified by the author or licensor (but not in any way that suggests that they endorse you or your use of the work).
- **Non commercial** — You may not use this work for commercial purposes.

INSTITUTO DA LINGUA GALEGA

SIMPOSIÓ ILG 2013

28/11-3/12

Lingua e identidade na fronteira galego-portuguesa

As entoacións galega e portuguesa: a fronteira á luz da dialectometría e da percepción

Elisa Fernández Rei (ILG/USC)

Lurdes de Castro Moutinho, Rosa Lúcia Coimbra (Universidade de Aveiro)

Obxectivos do traballo

- Determinar se a fronteira política entre Galicia e Portugal separa variedades prosódicas galegas e portuguesas.
- Contrastar os resultados obtidos nas variedades de fronteira co resto das variedades do diasistema europeo continental do galego-portugués.
 - Análise dialectométrica que contribúa á delimitación de áreas prosódicas.
 - Validación perceptiva dos resultados.
- Presentar unha hipótese sobre a diacronía da entoación galego-portuguesa.

Fronteira prosódica.

Delimitación do estudo

- Entoación: comportamento da frecuencia fundamental.
- Patróns entoativos das interrogativas.
- Quedan fóra do estudo aspectos prosódicos como a duración e o ritmo.
- Datos extraídos dun corpus de laboratorio.

Análises acústicas

Traballos anteriores na liña da
presente pesquisa

Traballos anteriores (I)

Primeiro traballo: Fernández Rei/Moutinho 2006

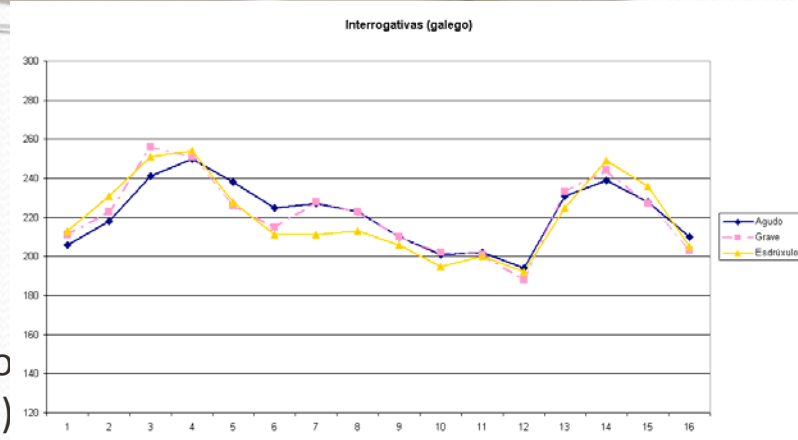
- Pretendía responder á pregunta:

A fronteira xeográfica do Miño: ¿tamén fronteira prosódica?

- comparando as realizacións galega e portuguesa a ambos lados do río Miño (dúas localidades no límite administrativo), nas modalidades enunciativas e interrogativas globais (informantes escolaridade superior)
- Constatacións relevantes:
 - Fo parece un parámetro pertinente para distinguir as dúas variedades (sobre todo na modalidade enunciativa)
 - A pesar das diferenzas entre as informantes, aproxímanse máis as variedades fronteirizas que cada unha desas variedades se se comparan con variedades máis afastadas na súa propia lingua.

Contornos de F0 de interrogativas de ambos lados do Miño - Goián e Monção

Contornos de F0 das interrogativas do Baixo Miño galego (coas 3 posicións acentuais posibles no modificador do suxeito)

Contornos de F0 das interrogativas do Alto Miño portugués (coas 3 posicións acentuais posibles no modificador do suxeito)

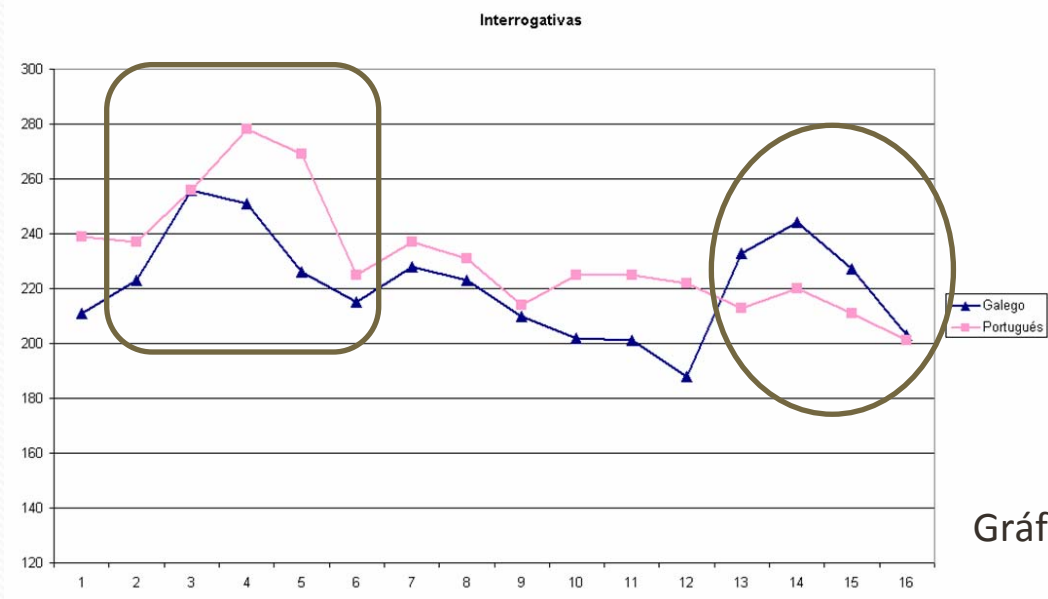
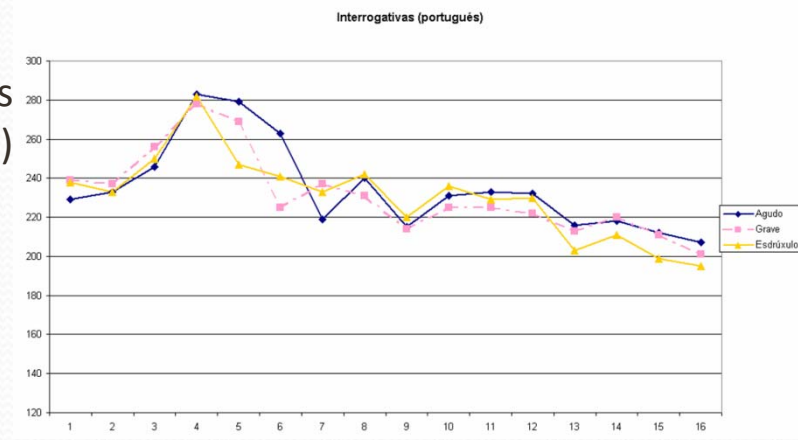

Gráfico comparativo da média das produções

Traballos anteriores (II)

Moutinho/Fernández Rei 2008

DO SUL DA GALIZA AO NORTE DE PORTUGAL:

uma viagem através da frequência fundamental

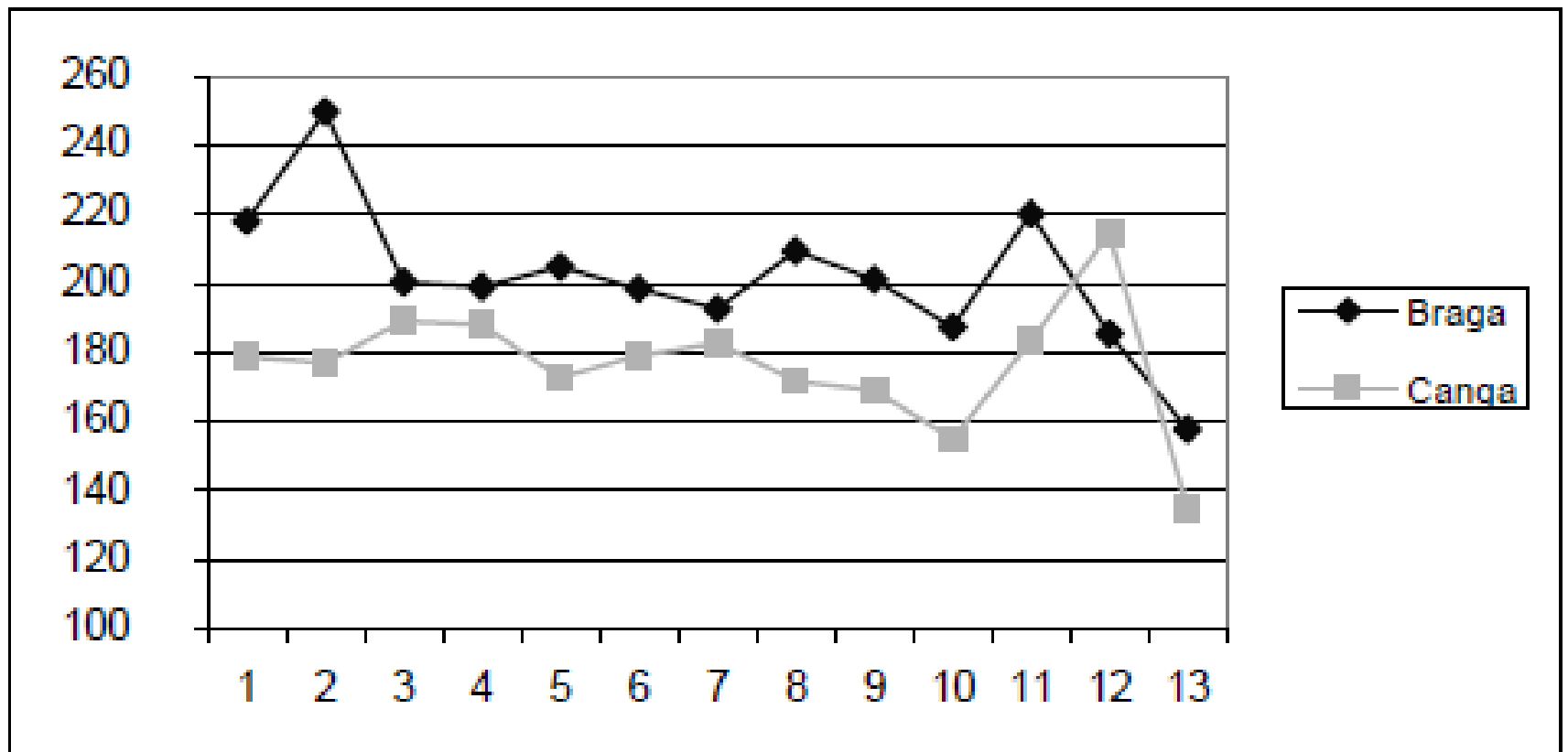
- Obxectivos:

- Considerar localidades máis afastadas de cada un dos lados da fronteira (con informantes de escolaridade básica) e verificar se as semellanzas se manteñen.
- Situar os resultados obtidos na comparación da variación intralingüística no galego e no portugués cos realizados no ámbito interlingüístico

- Principais resultados:

- Os resultados van na mesma liña dos xa obtidos para localidades máis próximas, permitindo apuntar para a existencia dun continuum prosódico que irá desde a faixa atlântica galega até a rexión do Minho portugués.

Fórum Linguístico (2008)

Traballos anteriores (III)

Moutinho et al. 2009: *Novos contributos para o estudo da fronteira prosódica entre o Galego e o Português europeu*

Obxectivos:

- Centrar o estudo na modalidade interrogativa, cun maior número de informantes (4 portuguesas e 4 galegas, escolaridade básica), em 8 pontos nun eixo norte-sur máis abrangente.

Resultados:

- Semellanza notable entre as variedades do sudoeste galego e as catro variedades do norte de Portugal, posibilitando unha eventual delimitación dunha área prosódica común.
- Asociación desta semellanza ao movemento relacionado co acento nuclear, considerado como o máis relevante desde o punto de vista perceptivo

Análise (F0) das variedades fronteirizas -um exemplo

O médico falaba co cómico/cabalo/capitán?

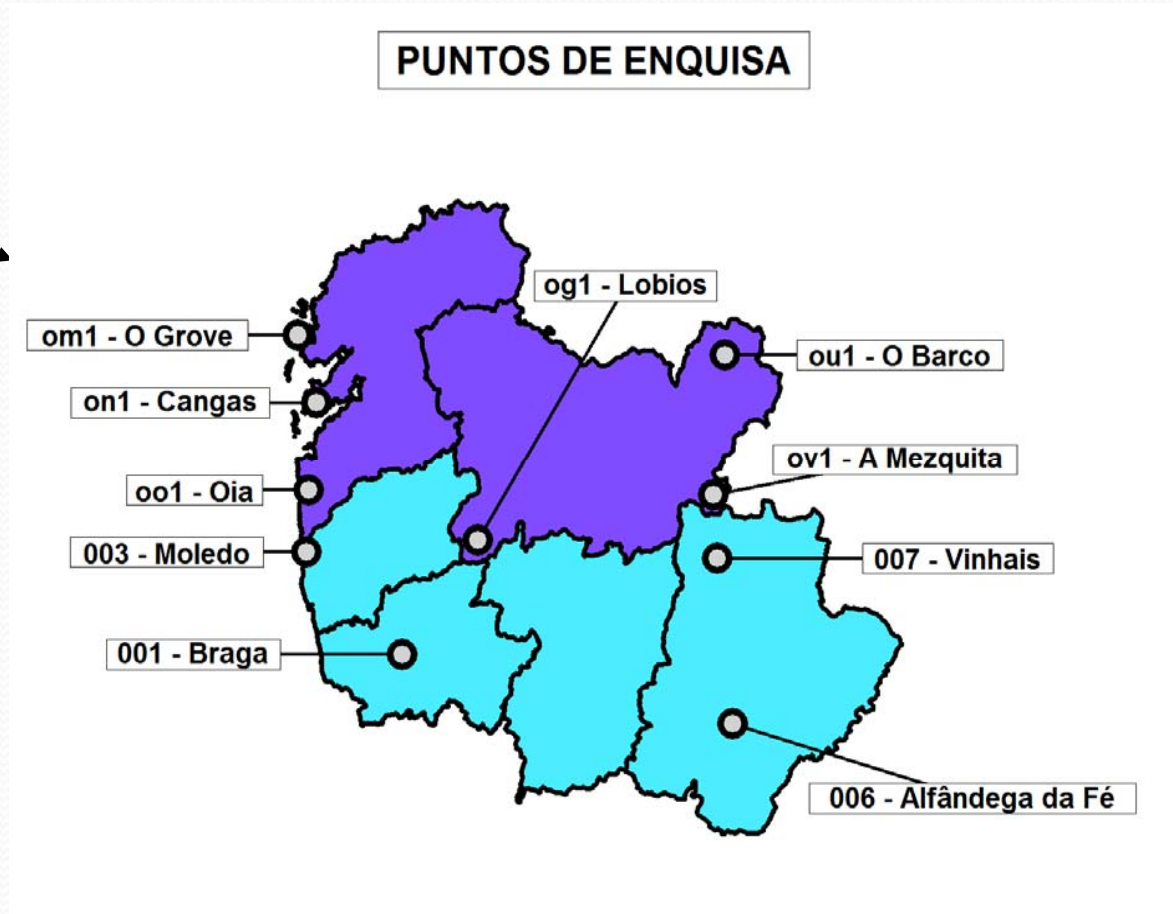
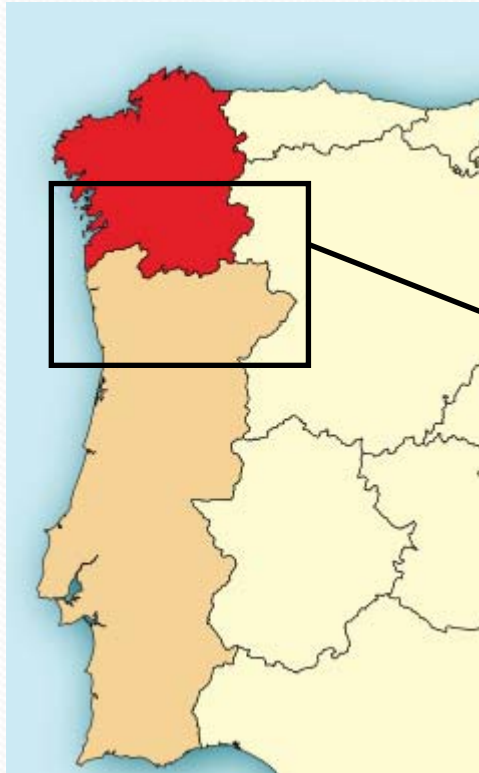

O pássaro toca no pássaro/Toneca/capataz?

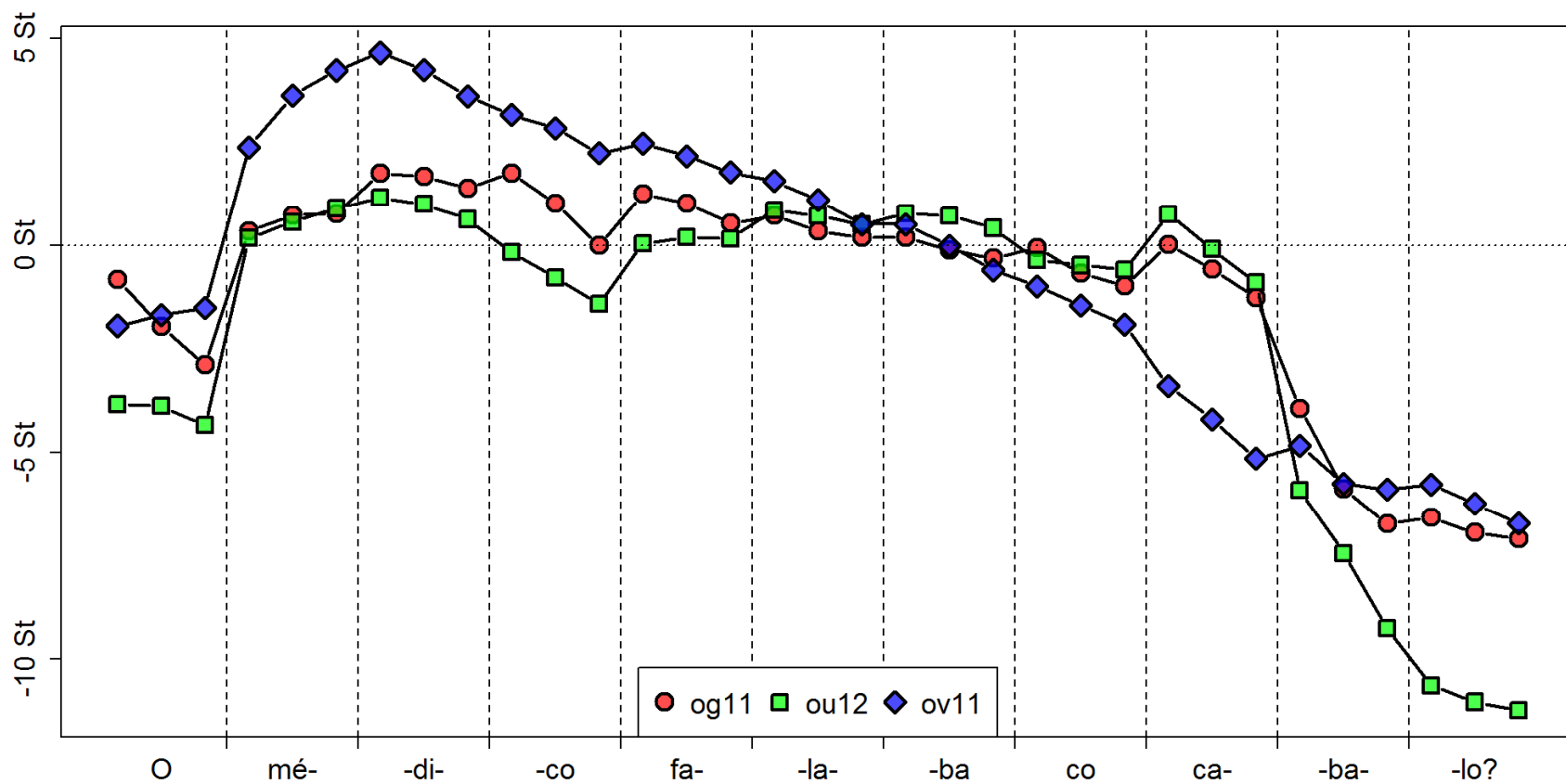

Ponto de recolha	Final paroxítono (preto) vs proparoxítono (cinzento)	Final oxítono
O Grove - GAL		
Cangas - GAL		
Prado - POR		
Alfândega da Fé - POR		

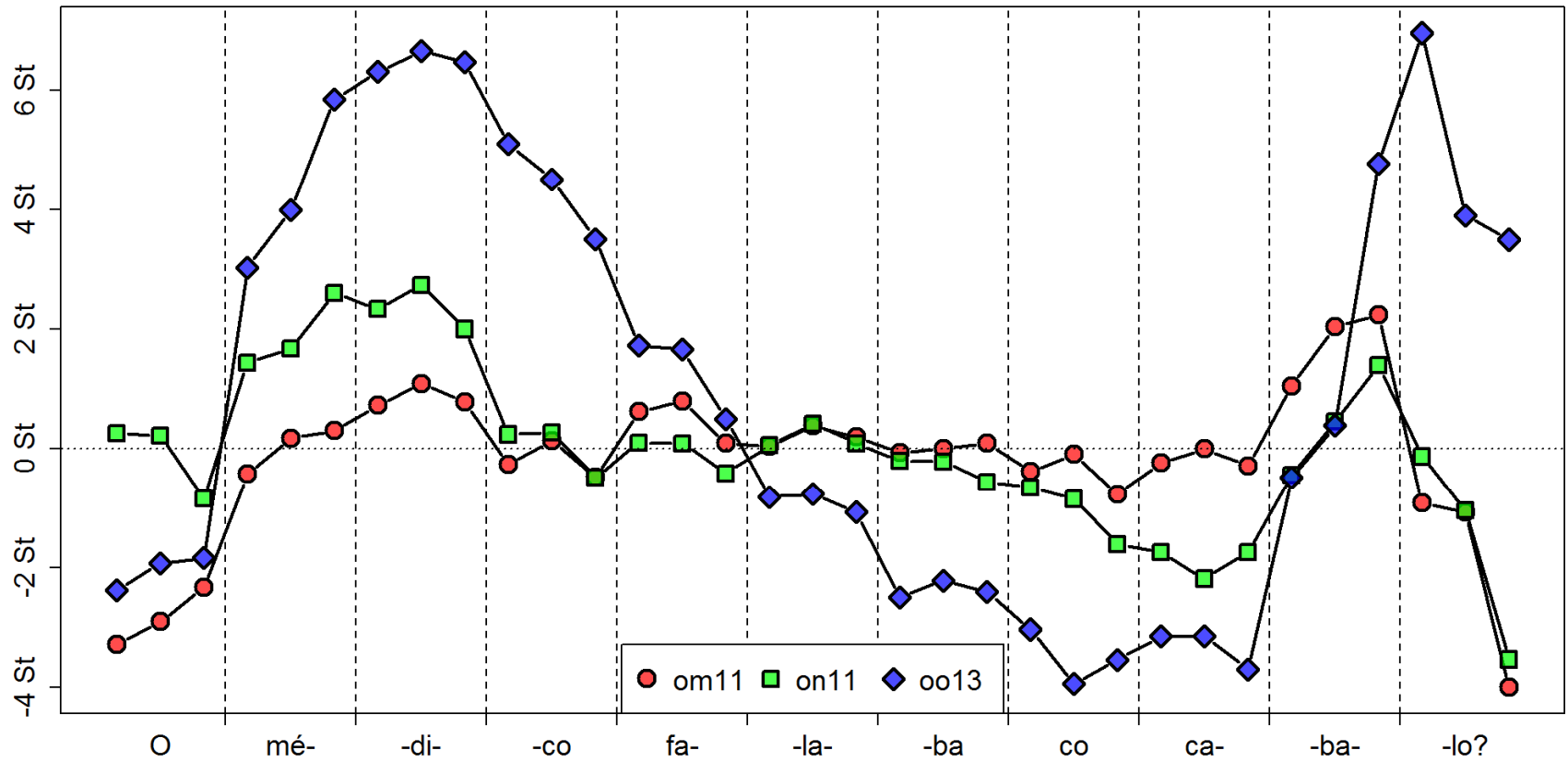
AMPER-GAL / AMPER-POR: variedades fronteirizas

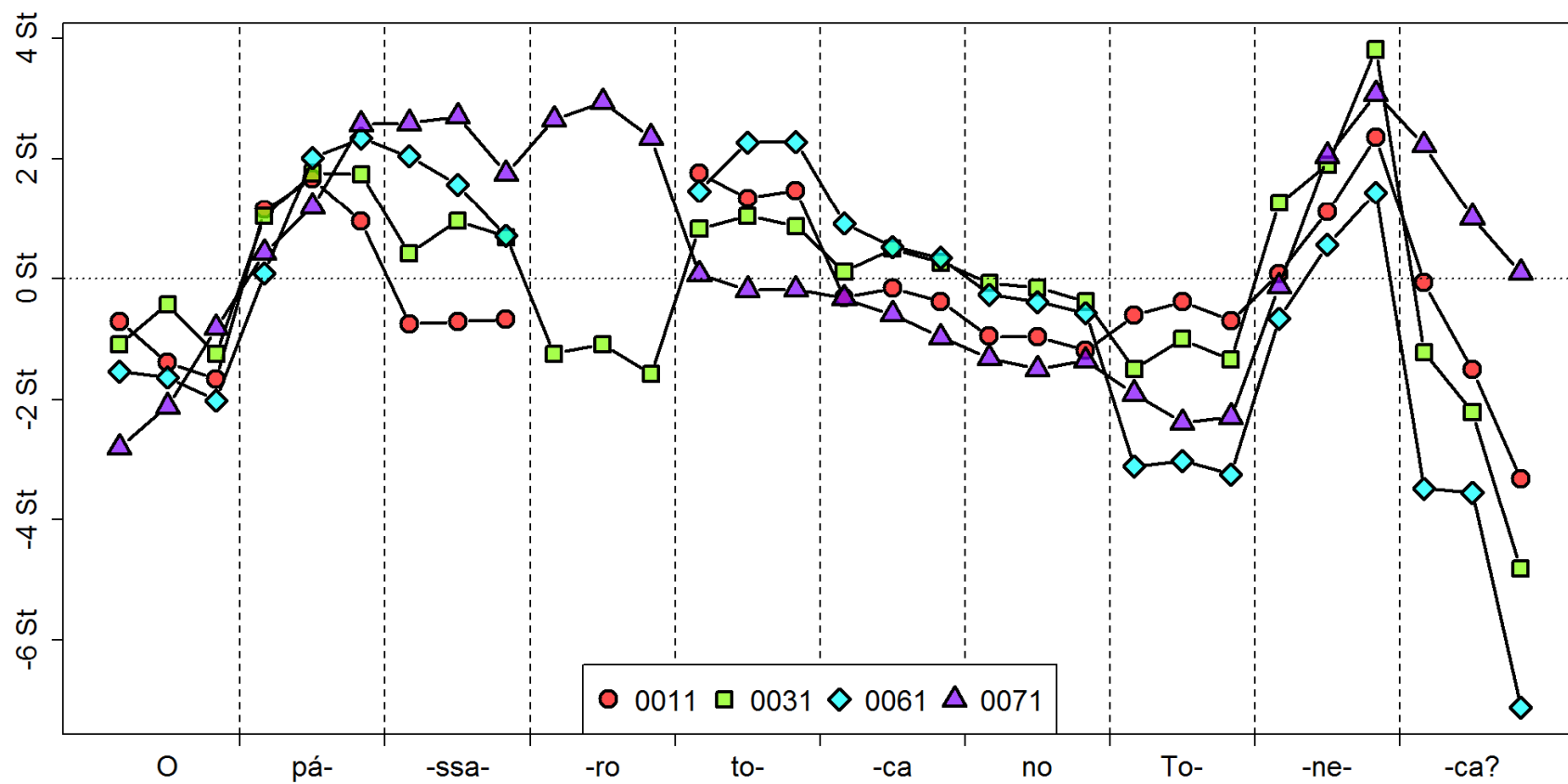
Galicia. Galego común (interrogativas coa estrutura pwt)

Galicia. Rías Baixas (interrogativas coa estrutura pwt)

Portugal (interrogativas coa estrutura pwt)

Observações sobre as análises acústicas

- O galego común sepárase da entoación das Rías Baixas e mais da portuguesa do Norte.
- As Rías Baixas e as variedades minhota e trasmontana aproxímanse, nomeadamente polo comportamento do núcleo tonal (movemento circunflexo).
- Estas semellanzas indican a existencia dunha área prosódica única?

Análise dialectométrica

Interese da perspectiva dialectométrica

- A partir da descrición acústica é difícil establecer o grao de similitude ou diferenza entre as distintas realizacións.
- A dialectometría é unha ferramenta que nos permite medir a distancia e, por tanto, agrupar as variedades máis próximas e tamén medir a distancia que existe entre eses agrupamentos.
- No caso que nos ocupa, permitiranos determinar se os puntos de enquisa galegos e portugueses se sitúan en áreas prosódicas comúns ou diferentes.

Dificultades

- Precisa unha grande cantidade de datos.
- A metodoloxía actualmente desenvolvida require que os datos proveñan de fala de laboratorio ou controlada (corpus predefinido, as mesmas realizacións para cada unha das estruturas...)
- A metodoloxía presenta aínda importantes limitacións (ponderación de parámetros).

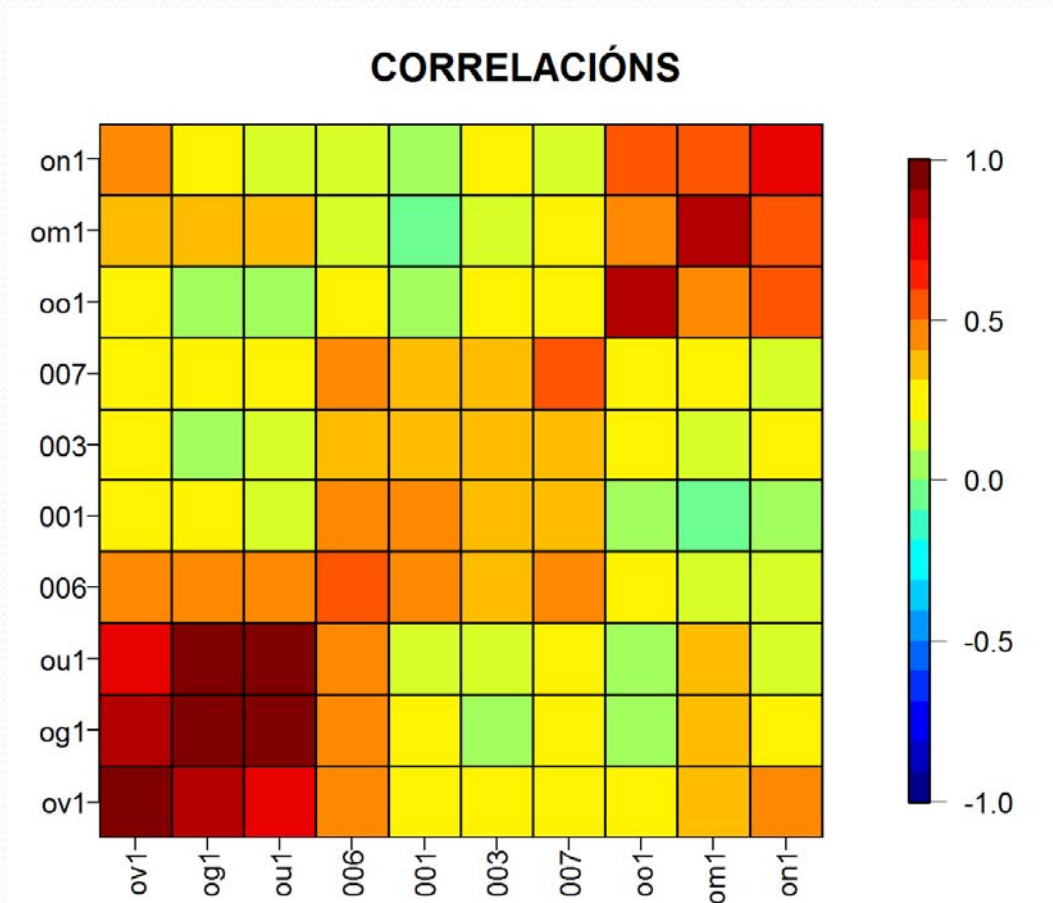
Análise dialectométrica (Script R Martínez Calvo 2013)

- Estudo das correlacións da frecuencia fundamental (F_0), expresada en semitóns (St), ponderadas pola enerxía, para os datos do proxecto AMPER correspondentes aos puntos de enquisa de Galicia e Portugal.

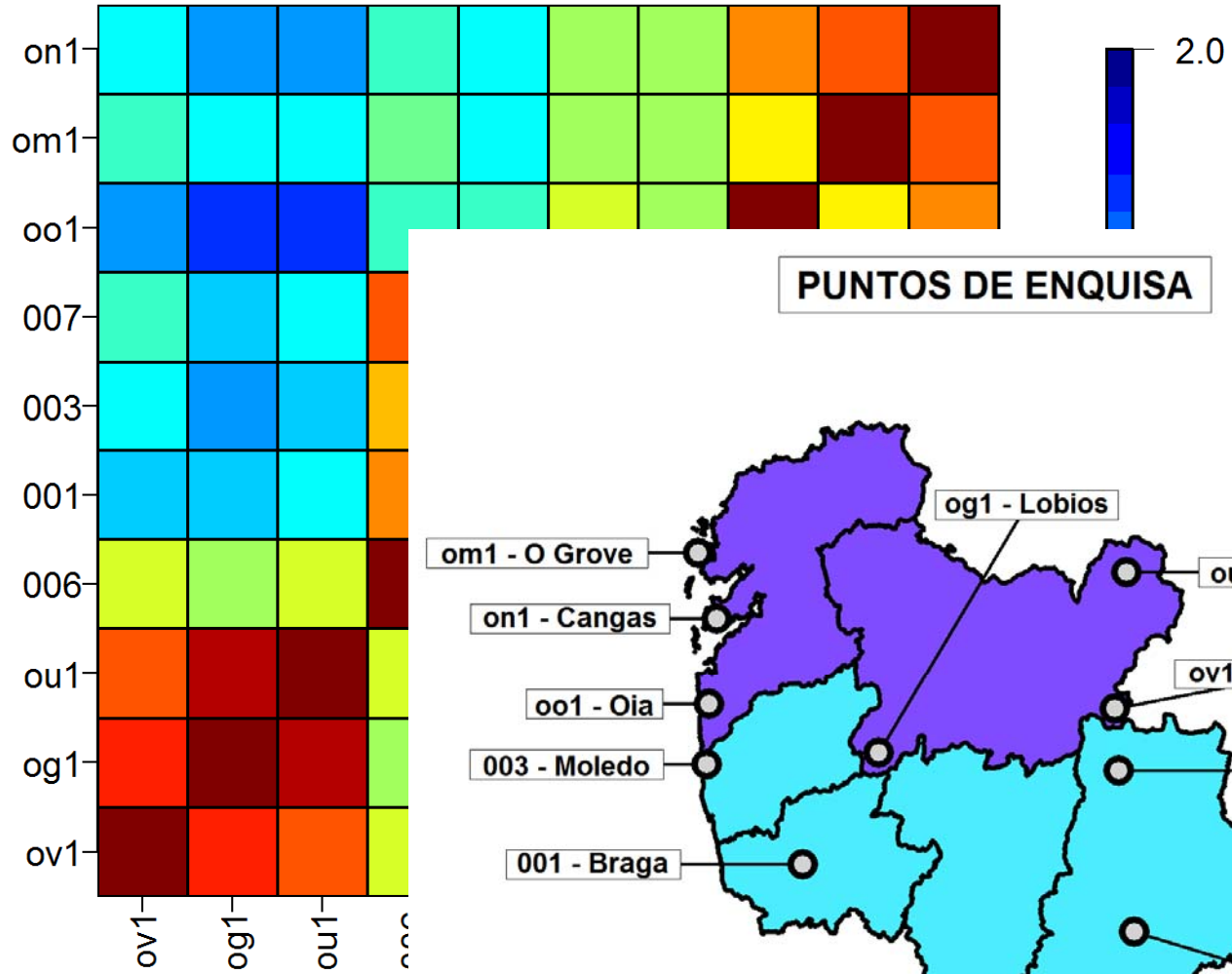
$$\text{corr}(f_1, f_2) = \frac{\sum_i w(i)(f_1(i) - m_1)(f_2(i) - m_2)}{\sqrt{\sum_i w(i)(f_1(i) - m_1)^2 \sum_i w(i)(f_2(i) - m_2)^2}}$$

As variedades máis próximas

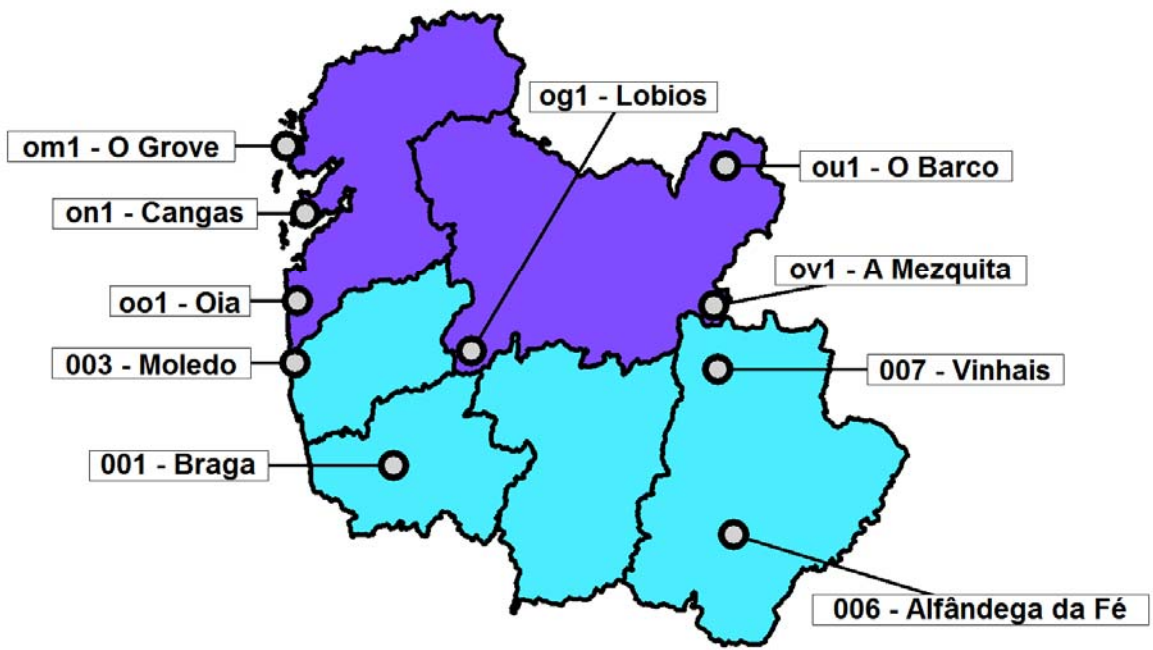
Variedades máis próximas xeograficamente

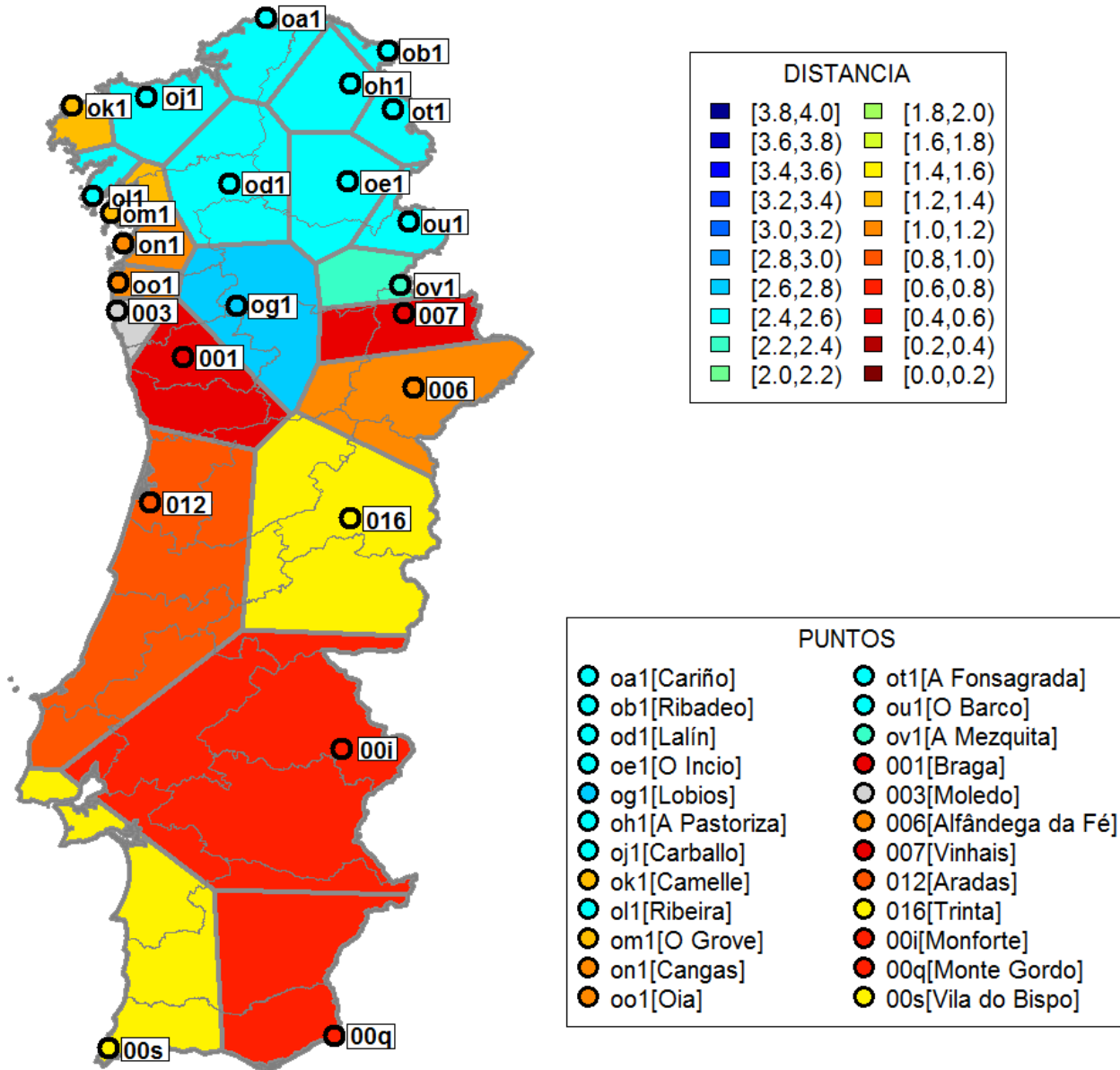
DISTANCIAS

PUNTOS DE ENQUISA

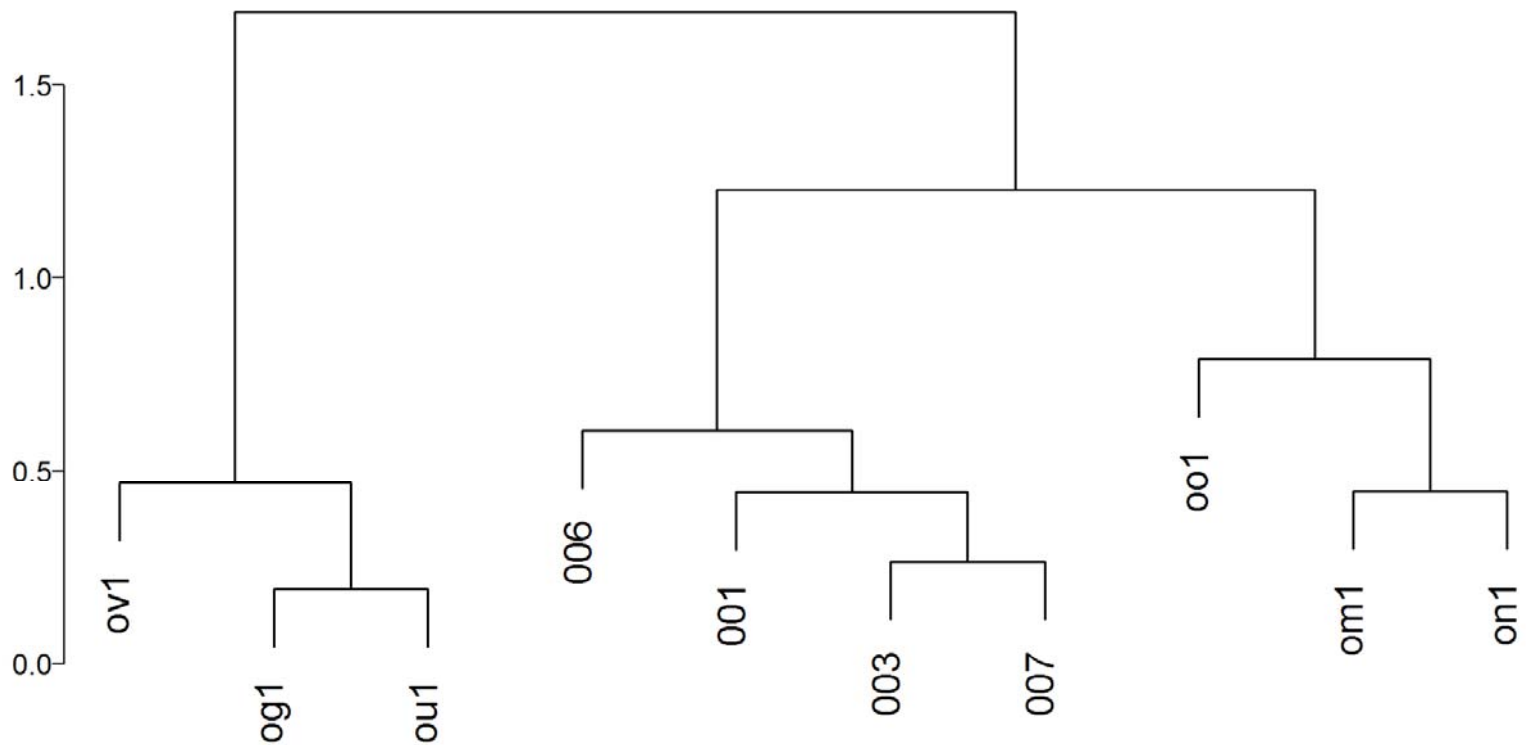

Distancias entre-puntos para 003[Moledo] F0 [St] i

Análise de clúster

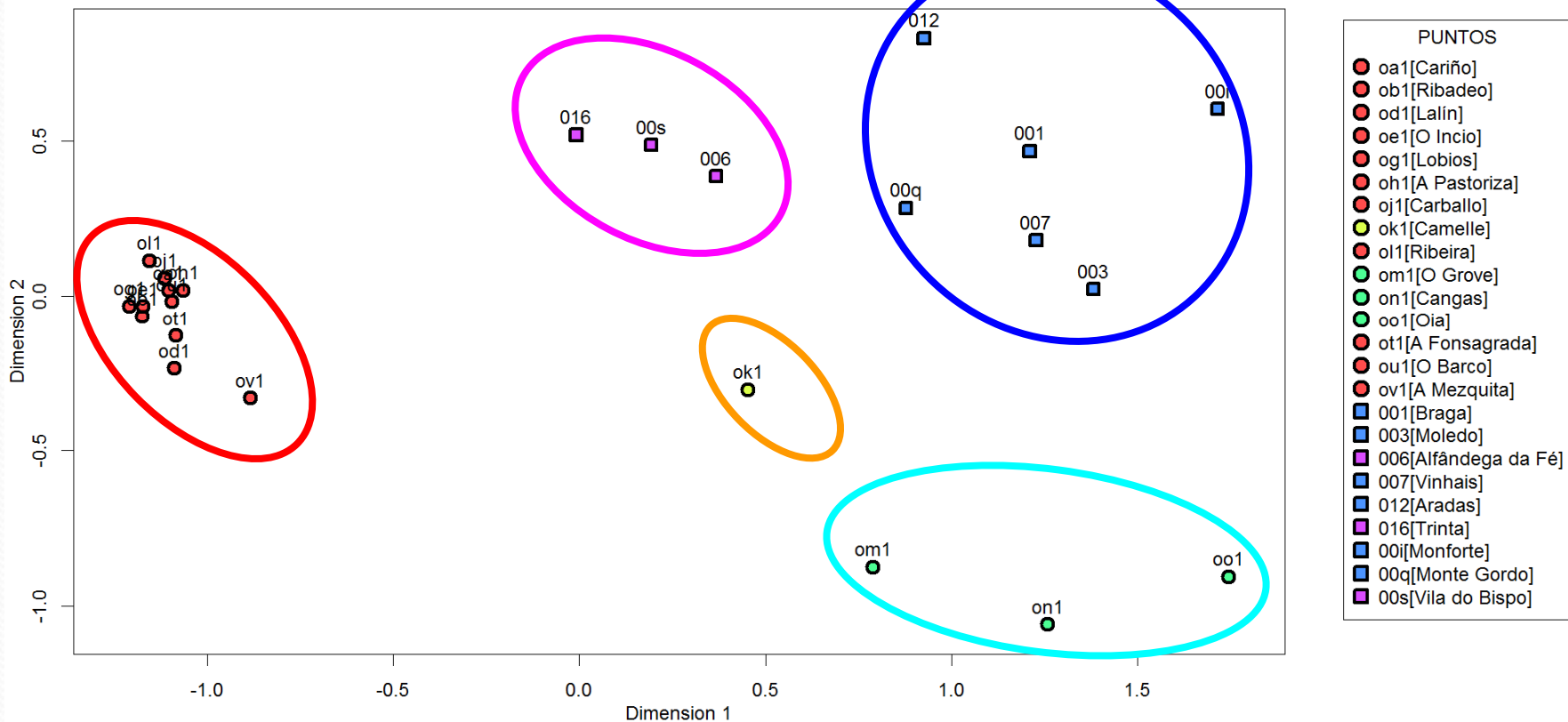
ANÁLISE DE CONGLOMERADOS - MÉTODO AGLOMERATIVO

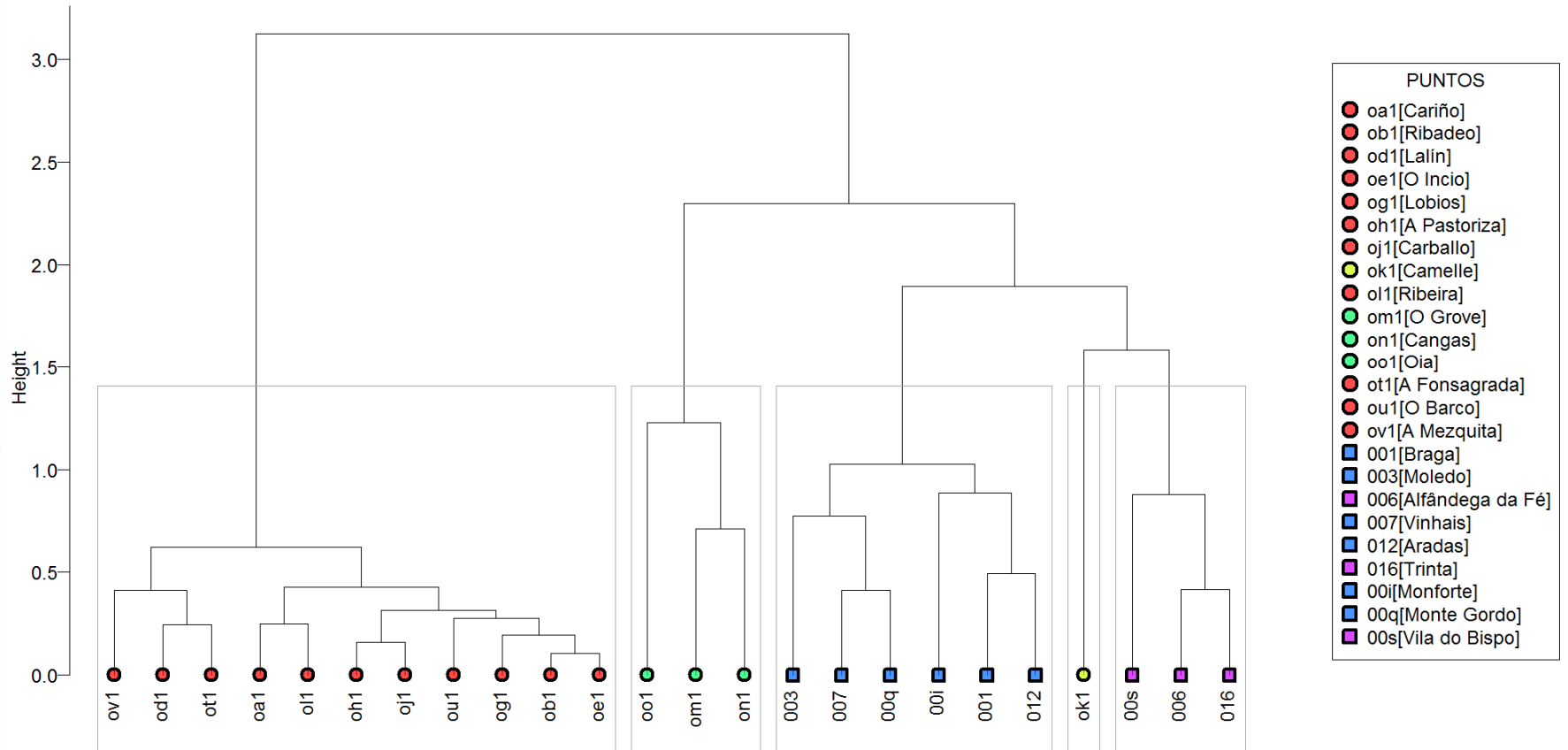

As variedades próximas e afastadas

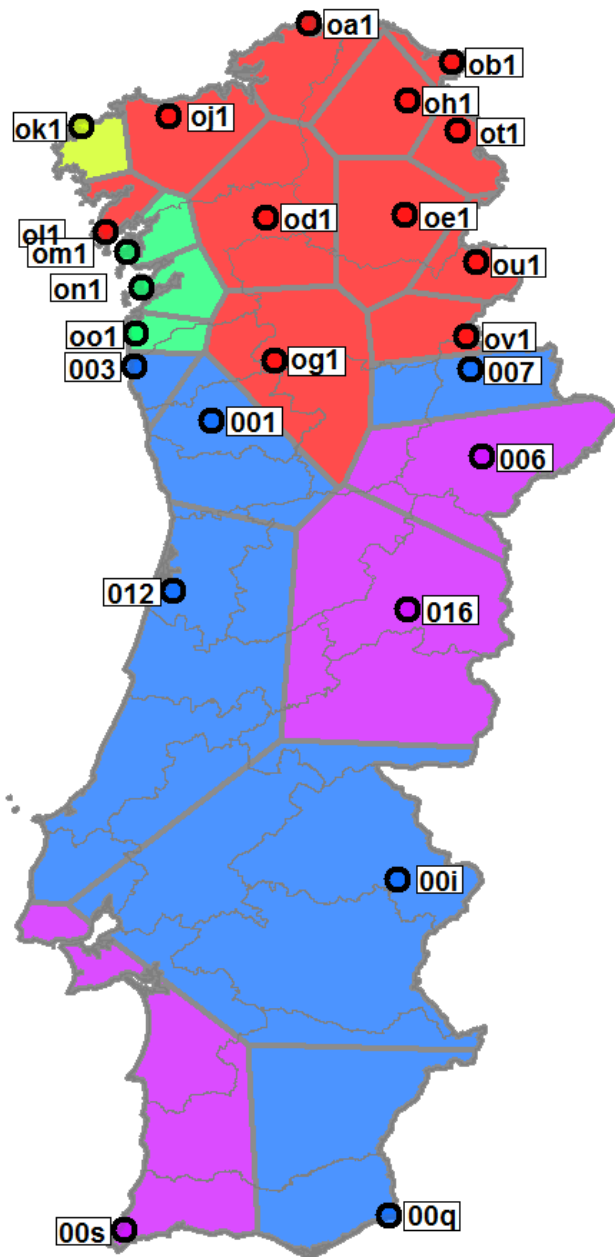
MDS para as correlacións intra- e entre-puntos F0 [St] i (92 %) [5 clusters]

Dendrograma para as correlacións intra- e entre-puntos F0 [St] i [5 clústers]

Clústers para as correlacións entre-puntos F0 [St] i [5 clústers]

CLÚSTER

- Clúster 1
- Clúster 2
- Clúster 3
- Clúster 4
- Clúster 5

PUNTOS

● oa1[Cariño]	● ot1[A Fonsagrada]
● ob1[Ribadeo]	● ou1[O Barco]
● od1[Lalín]	● ov1[A Mezquita]
● oe1[O Incio]	● 001[Braga]
● og1[Lobios]	● 003[Moledo]
● oh1[A Pastoriza]	● 006[Alfândega da Fé]
● oj1[Carballo]	● 007[Vinhais]
● ok1[Camelle]	● 012[Aradas]
● ol1[Ribeira]	● 016[Trinta]
● om1[O Grove]	● 00i[Monforte]
● on1[Cangas]	● 00q[Monte Gordo]
● oo1[Oia]	● 00s[Vila do Bispo]

Conclusións da análise dialectométrica

- A área suroccidental galega está máis próxima das variedades portuguesas ca das galegas (cfr. Fernández Rei/Moutinho 2006, Moutinho et al. 2008, Moutinho et al. 2009).
- Os puntos portugueses máis próximos á fronteira con Galicia son os que presentan unha menor distancia cos da área SW galega.
- Hai unha área discontinua en Portugal que amosa similitudes co galego común.

Validación perceptiva

Tests perceptivos

- O estudo perceptivo vai nos permitir verificar:
 - Se os xuíces son quen de distinguir as variedades galegas das portuguesas.
 - Se hai diferenzas na percepción das distintas variedades por parte dos xuíces galegos e portugueses.
 - Que variedades son consideradas máis prototípicas en cada unha das linguas.

A plataforma dos tests

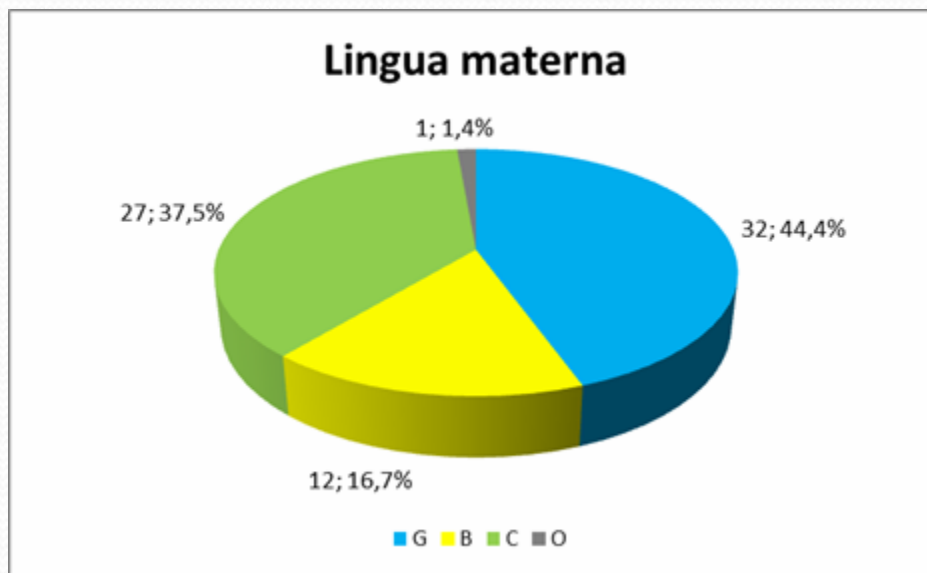
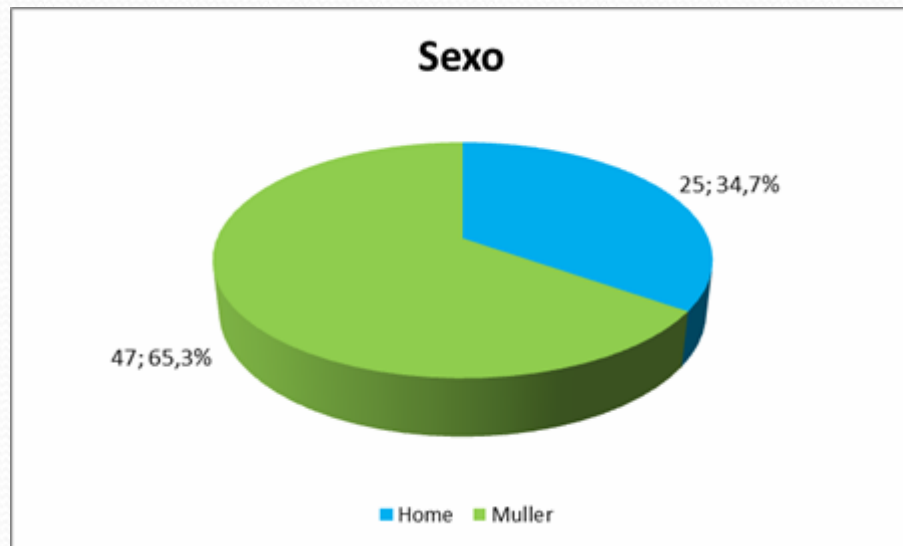
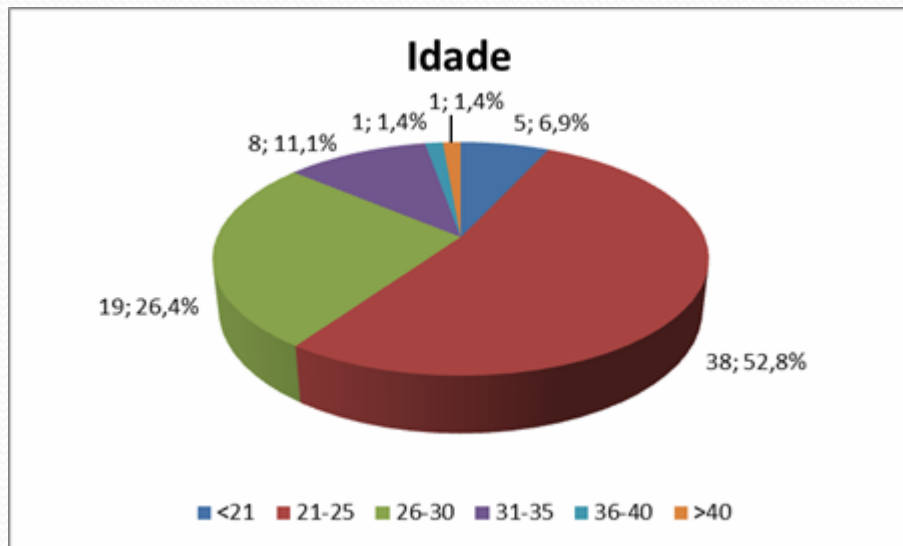
Xuíz galego

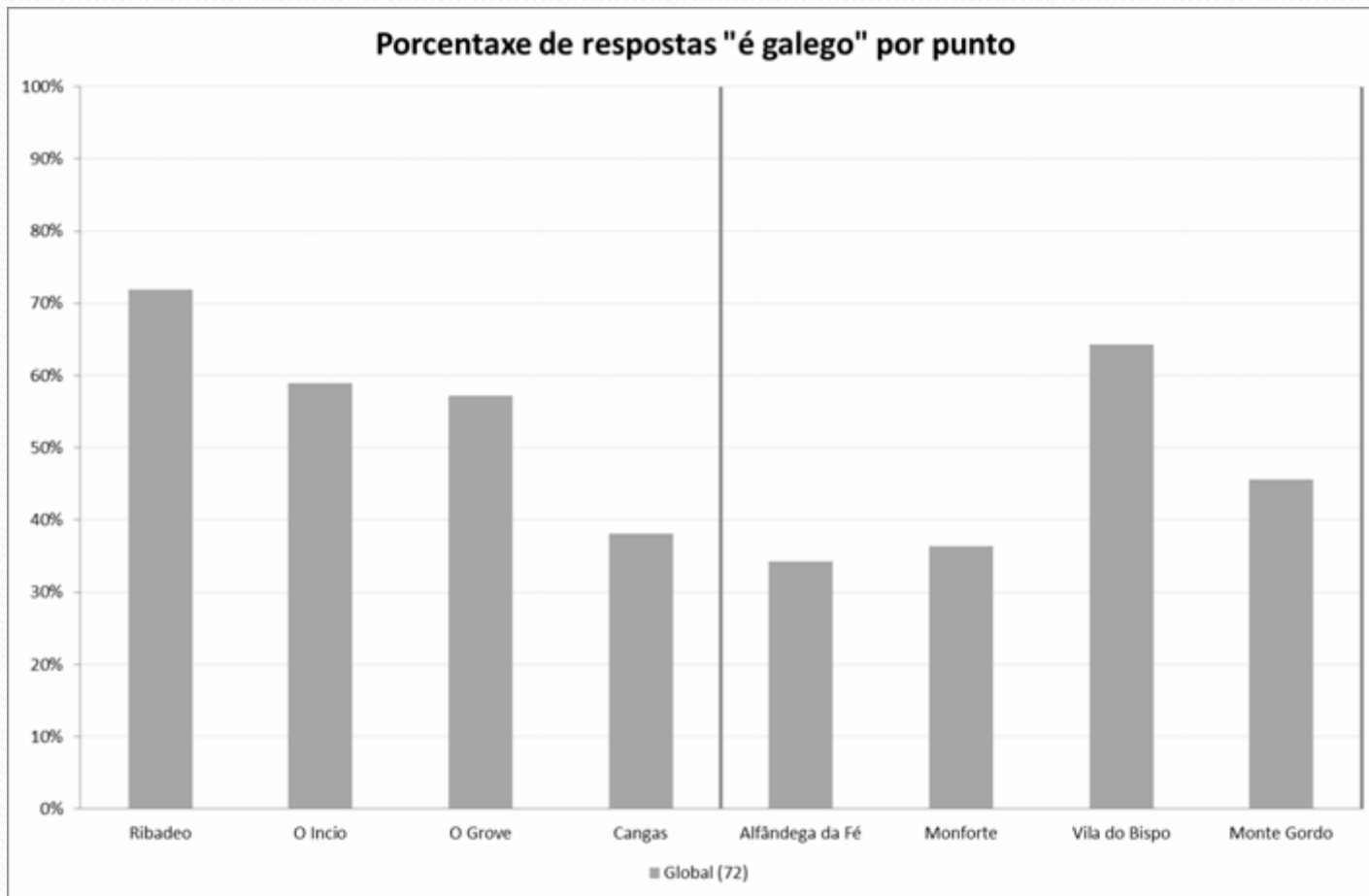
Xuíz portuguêês

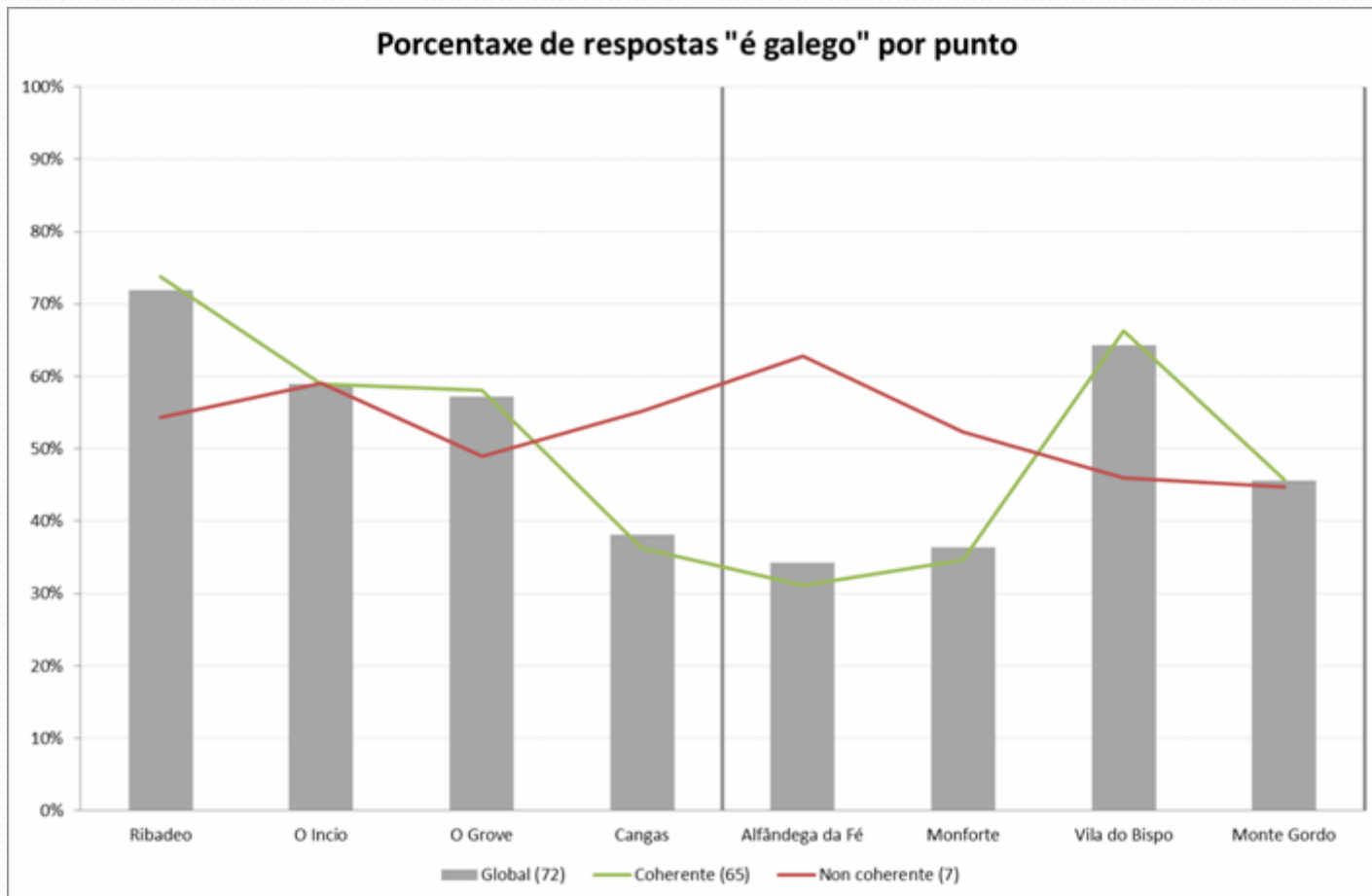
Caracterización dos xuíces galegos

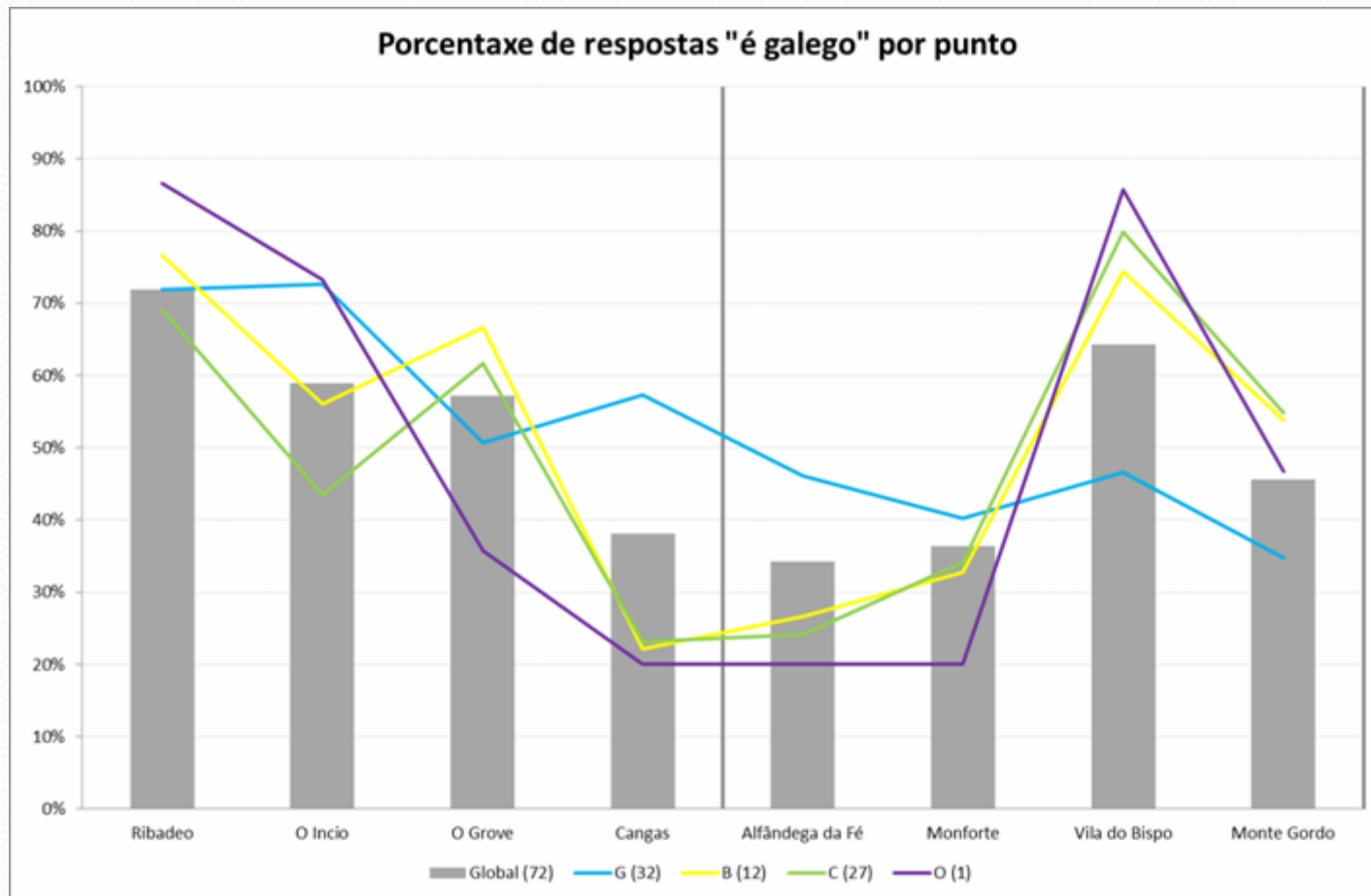
Respostas dos xuíces galegos (xeral)

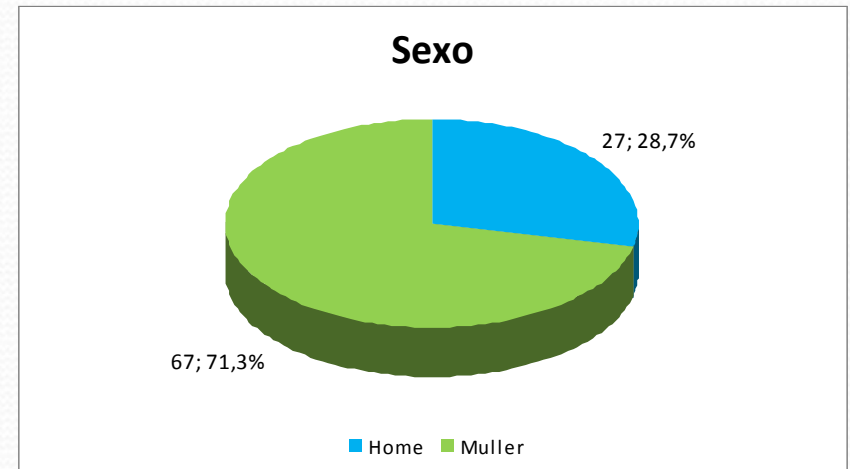
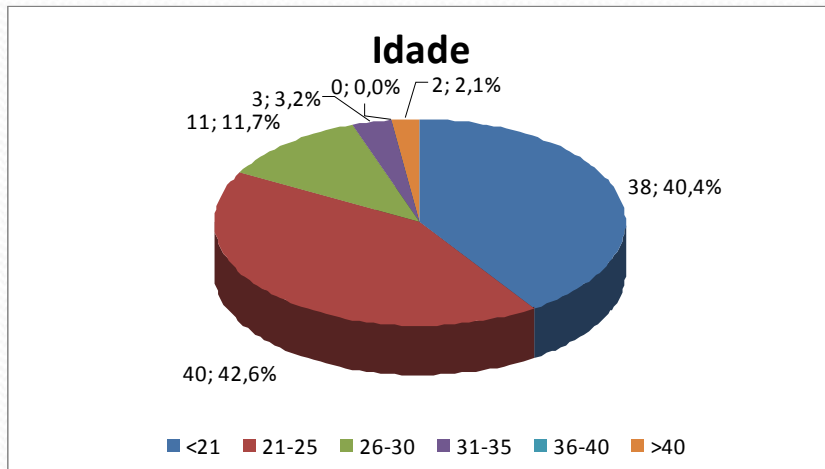
Respostas xuíces galegos (coherencia)

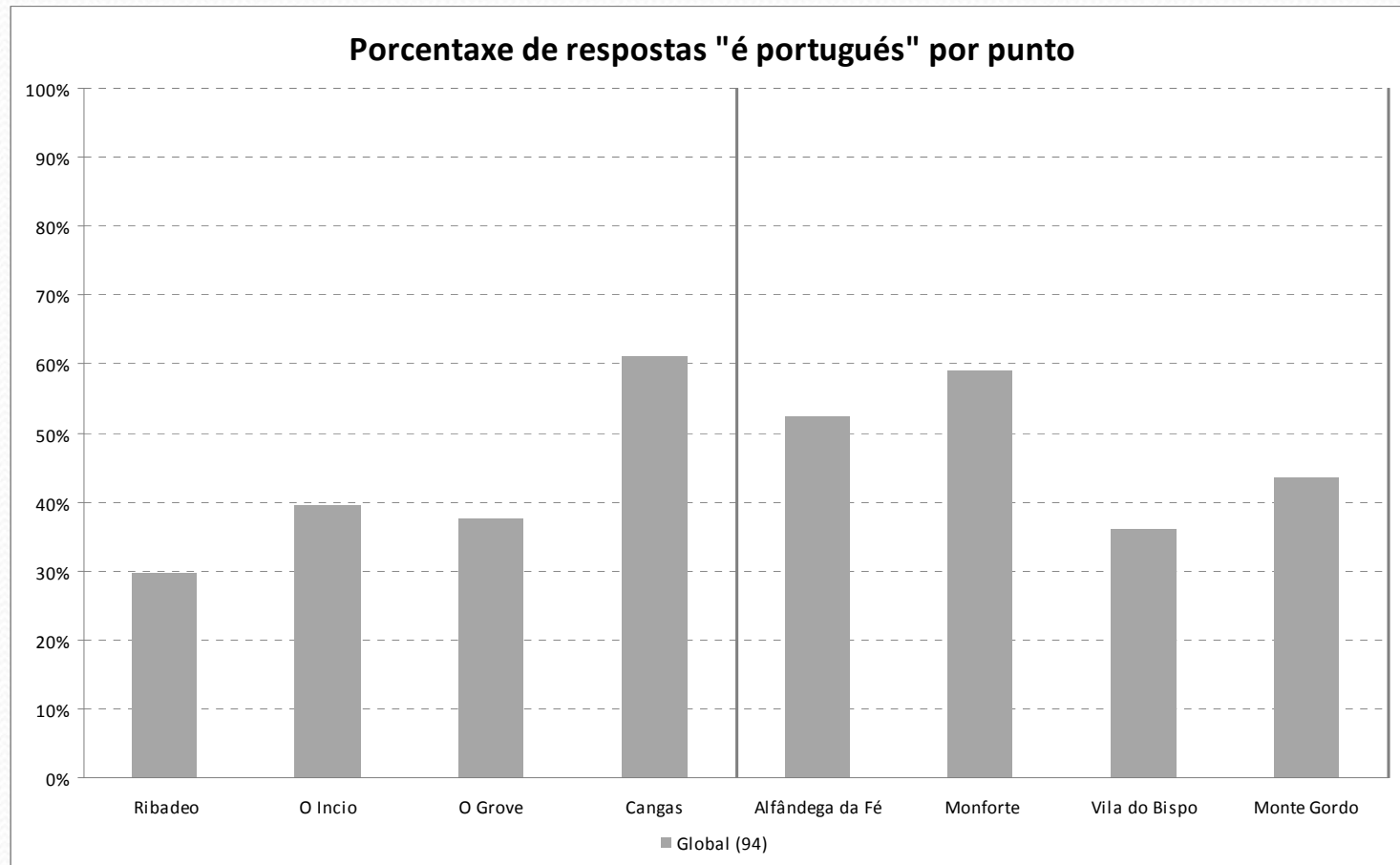
Respostas xuíces galegos (lingua materna)

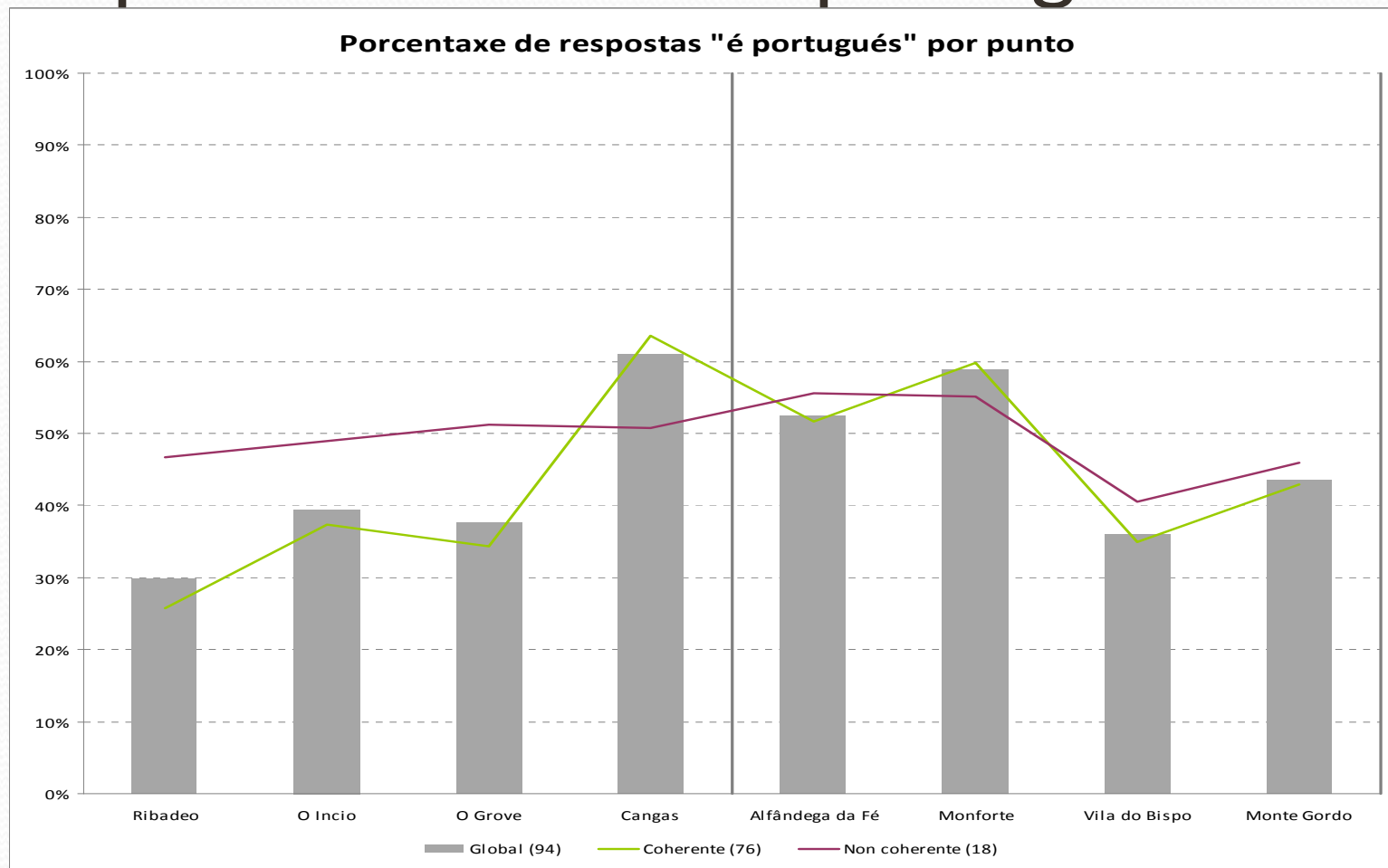
Caracterización dos xuíces portugueses

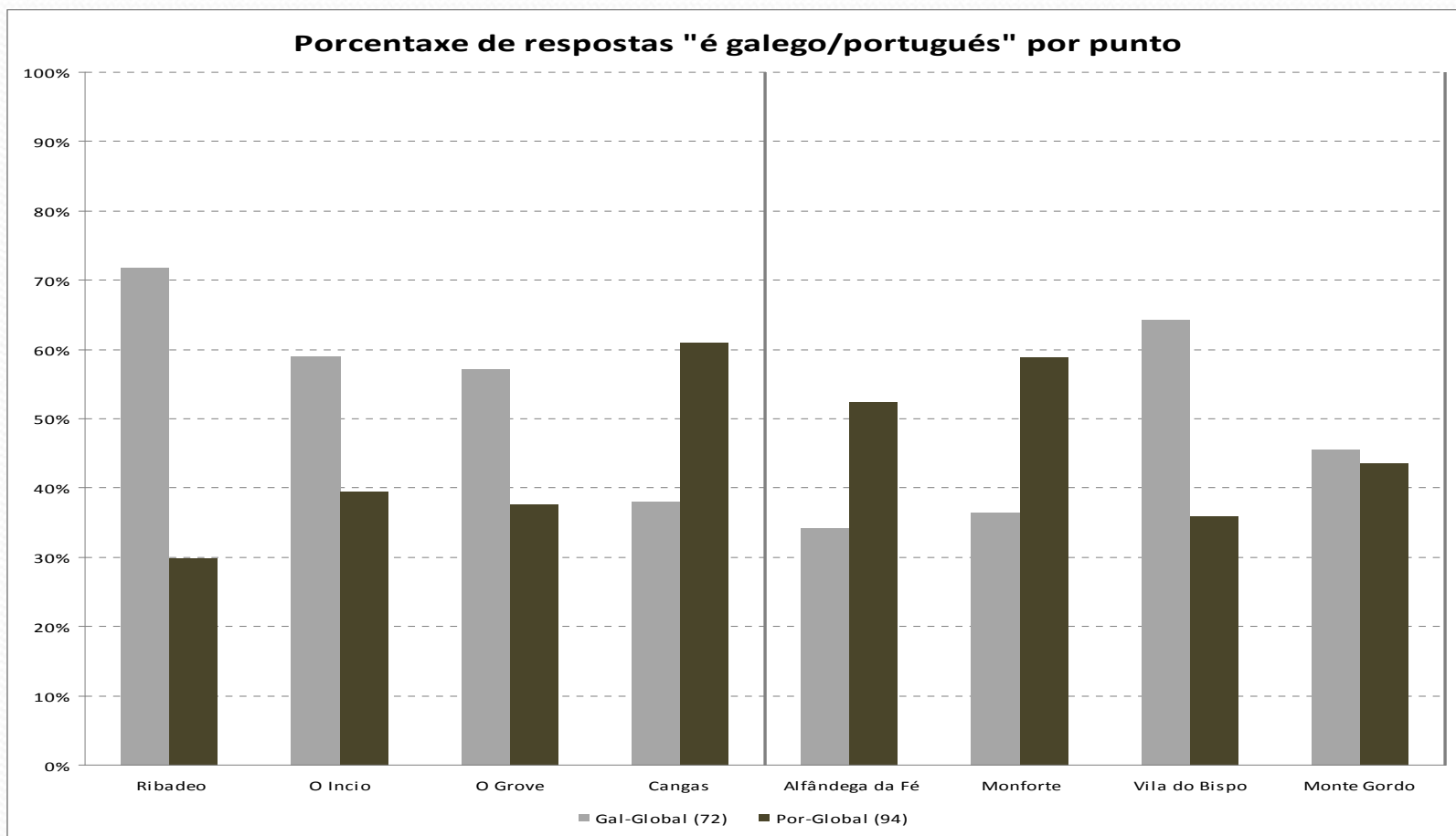
Respostas dos xuíces portugueses

Respostas dos xuíces portugueses

Comparativa das respostas

Conclusións

- Os xuíces portugueses teñen máis dificultade para identificar a variedade máis prototípica do portugués.
- Galegos e portugueses están de acordo en considerar a entoación do galego común como a máis prototípica do galego (e a menos prototípica do portugués).
- Destaca a concordancia dos xuíces en considerar Vila do Bispo como moi galega (e moi pouco portuguesa para os portugueses).

Observacións finais

Conclusións

- A análise dialectométrica:
 - Corroboras as descrições acústicas.
 - Apunta cara a similitudes prosódicas non detectadas anteriormente.
- A análise perceptiva:
 - Os xuíces non son quen de distinguir claramente entre as variedades galegas e portuguesas máis próximas.
 - A variedade portuguesa máis próxima do galego común é identificada como galego (non portugués) maioritariamente.

Observacións finais

- A proximidade prosódica entre variedades galegas e portuguesas transcende amplamente a fronteira e esténdese ata as áreas máis afastadas xeograficamente.
- Esta proximidade prosódica non só atinxe ás variedades do suroeste galego e ás do norte de Portugal.
- De confirmárense os datos, poderíase formular a hipótese da existencia de máis dun modelo prosódico común na historia do galego-portugués.

Bibliografía

- FERNÁNDEZ REI, Elisa & Lurdes de Castro MOUTINHO (2006): "A fronteira xeográfica do Miño: ¿tamén fronteira prosódica?". In *Studies in Contrastive Linguistics. Proceedings of the 4th International Contrastive Linguistics Conference*. Santiago de Compostela: Universidade de Santiago de Compostela, pp. 265-276.
- MOUTINHO, Lurdes de Castro & FERNÁNDEZ REI, Elisa (2009): "Do sul da Galiza ao norte de Portugal: uma viagem através da frequência fundamental", *Fórum Lingüístico*, Florianópolis, Universidade Federal de Santa Catarina, v.5, n.1, pp. 63-75.
- MOUTINHO, Lurdes de Castro; COIMBRA, Rosa Lúcia; FERNÁNDEZ REI, Elisa (2009): "Novos contributos para o estudo da fronteira prosódica entre o Galego e o Português europeu", *Cadernos de Letras da UFF*, 39, pp. 67-78.
- MOUTINHO, Lurdes; COIMBRA, Rosa Lúcia; RILLARD, Albert; ROMANO, António (2011). "Mesures de la Variation Prosodique Diatopique en Portugais Européen". *Estudios de Fonética Experimental*. XX, pp. 34-55.
- FERNÁNDEZ REI, Elisa; MOUTINHO, Lurdes de Castro (2012): "Contributo para o estudo percetivo de variantes dialectais prosódicas na fronteira galaico-portuguesa", póster apresentado nas *I Jornadas de Ciências da Linguagem* do Centro de Línguas e Culturas, Departamento de Línguas e Culturas, Universidade de Aveiro.
- MOUTINHO, Lurdes de Castro; COIMBRA, Rosa Lúcia & REI, Elisa Fernández (2013): Comunicação oral "Abordagem dialectométrica das variedades prosódicas do galego e do português", *II Jornadas de Ciências da Linguagem* do Centro de Línguas e Culturas, Universidade de Aveiro.
- FERNÁNDEZ REI, Elisa; MOUTINHO, Lurdes de Castro & COIMBRA, Rosa Lúcia (a publicar) "Achega ao estudo diacrónico das prosodias galega e portuguesa". *Atas do XXXIII Romanistentag, Würzburg 2013*.